

1 *Wanneer begon de Nederlandse slavernij?*

De betekenis van de Nederlandse onafhankelijkheidsoorlog

In tegenstelling tot wat veel mensen denken begon de Nederlandse slavernij - en wat dat betreft de Europese slavernij - niet met het tot slaaf maken van Afrikanen. Het begon met de onderwerping van de inheemse mensen in Amerika. De Nederlandse slavernij was nauw verbonden met de strijd om onafhankelijkheid van de Nederlanders tegen de Spanjaarden. In 1568 begonnen zij de 80-jarige oorlog voor onafhankelijkheid van de Spaanse kroon. Het Spaanse rijk had zich toen al gevestigd in Amerika. De strijd van de Nederlanders tegen de Spanjaarden werd uitgebreid van het vasteland van Europa naar Amerika. Door het breken van de Spaanse macht buiten Europa hoopten de Nederlanders hun positie in Europa te versterken.

In 1572, het jaar dat de gewesten Holland en Zeeland openlijk in opstand kwamen, verschenen vijf zeilschepen voor de landengte van Panama met de vlag van de Nederlandse rebellen tegen de Spaanse overheersing. In eerste instantie probeerden de Nederlanders een deel van de handel in koloniale goederen door smokkel in handen te krijgen. Maar al snel raakten de Nederlanders betrokken bij een openlijke oorlog tegen de Spanjaarden waarbij zij ook gebieden veroverden van andere Europese concurrenten. In deze gebieden is door de Nederlanders slavernij ingericht. In 1618 bezetten de Nederlanders Sint Maarten, in 1634 Curaçao en Bonaire, in 1637 Sint Eustatius en Aruba en in 1640 Saba. Deze eilanden vormen tot oktober 2010 de Nederlandse Antillen.

Daarnaast werden verschillende andere eilanden die in het Caribisch gebied veroverd, maar voor korte tijd in handen gehouden.

Na wat experimenten met handelsposten in Noord-Amerika werd in 1615 in Castle Island, dat in de buurt ligt van het huidige Albany, voor het eerst inheems land door de Nederlanders bezet. In 1623 breidde de bezetting zich uit met de kolonisatie van het hedendaagse New York, New Jersey, Delaware en Connecticut onder de naam Nieuw Nederland.

Na een oorlog met de Engelse concurrenten tussen 1665-1667 werd in het Verdrag van Breda in 1667 bepaald dat de Engelse kolonie Suriname werd afgestaan aan de Nederlanders, en de Nederlandse kolonie Nieuw Nederland in bezit kwam van de Engelsen.

In Zuid-Amerika veroverden de Nederlanders in 1630 een groot deel van de inheemse grond in Noordoost-Brazilië dat eerst in handen was gekomen van de Portugezen en noemden het Nieuw Holland. Daar maakten zij de inheemse bevolking tot slaaf en importeerden ze Afrikanen die ze van mensenhandelaren in Afrika hadden gekocht. De Portugezen heroverden het gebied weer in 1654.

Een meer succesvolle poging tot de vestiging van een slavenkolonie begon in 1616 aan de Essequibo rivier in Guyana. Daar werd een systeem van slavernij ingevoerd met totslaafgemaakte Afrikanen in de snel groeiende suikerindustrie in de kolonies van Demerary, Berbice en Essequibo. Echter, door tegenstand van de Engelsen moesten de Nederlanders in 1814 het land formeel afstaan aan Engeland.

In het naburige Suriname vestigden de Nederlanders een nieuwe kolonie. Suriname werd de belangrijkste slavenkolonie voor de Nederlanders in het Caribisch gebied tot aan de afschaffing van de wettelijke slavernij in 1863.

De onderwerping van de inheemse bevolking van Amerika

De onderwerping van de inheemse bevolking had dramatische gevolgen voor de demografie van het Caribisch gebied. De Spanjaarden hadden Hispaniola, het tegenwoordige Haïti en de Dominicaanse Republiek, veranderd in werkkampen voor de goudindustrie. Volgens het ooggetuigenverslag van Bartholomeus de las Casas hadden de Spanjaarden zich schuldig gemaakt aan een genocide die de bevolking van Hispaniola binnen veertig jaar terugbracht van drie miljoen naar 200. Daarop kidnapten ze de totale inheemse bevolking van Aruba en Bonaire om te werken in de goudmijnen van Hispaniola.

In Suriname maakten de Nederlanders de inheemse bevolking en de Afrikanen tot slaaf. Tussen 1678-1680 waren verschillende inheemse groepen er in geslaagd om een verenigd front te vormen voor een gezamenlijke oorlog tegen de Nederlanders. Dit leidde tot een vredesverdrag waarin werd bepaald dat de inheemse bevolking niet meer tot slaaf kon worden gemaakt. Sindsdien was de Nederlandse slavernij in Suriname gebaseerd op het tot slaaf maken van Afrikanen.

De eerste slavenmakers

De eerste uit de bronnen bekende Nederlandse slavenmaker die Afrikaanse mensen verhandelde was de scheepsbouwer Pieter van der Haegen. In 1596 kaapte zijn schip een Portugees schip op weg naar Brazilië en maakte 183 Afrikanen tot slaaf. Het kapen van schepen werd door de Nederlandse Staat bestraft,

tenzij de kapers in het bezit waren van een zogenaamde *Kapersbrief*. Met deze brief mocht schepen van andere naties worden gekeapt zonder dat men zich druk hoefde te maken om een strafproces. In ruil voor deze licentie zou de vorst een deel van de buit krijgen. In 1570 gaf Prins Willem van Oranje de eerste Kapersbrief uit.

De kapitein van het Nederlandse schip bracht het Portugese schip met zijn menselijke vracht naar het Nederlandse Middelburg. Van de 183 Afrikanen op de boot kwamen er 130 levend aan in Middelburg. Bij aankomst werden de bestuurders van Middelburg plotseling geconfronteerd met de kwestie van de slavernij, en in het bijzonder het tot slaaf maken van christenen. De Afrikanen waren gedoopt. De bestuurders besloten dat christenen niet tot slaaf mochten worden gemaakt. Ras en huidskleur waren nog geen onderwerp van discussie, maar religie. De Afrikanen werden om deze reden vrij verklaard.

De kapitein en de scheepsbouwer protesteerden tegen deze beslissing. Tweemaal boden zij een petitie aan bij de Staten van Zeeland - het bestuursorgaan dat over Middelburg regeerde - om toestemming te krijgen om hun "lading" naar West-Indië te verschepen. Voor de Nederlanders was Middelburg naast Amsterdam een belangrijk centrum van de internationale handel. De Staten van Zeeland weigerde de eerste petitie, maar namen de tweede petitie aan. Hierdoor waren de kapitein en de scheepsbouwer vrij om te 'doen wat ze willen' met de 'Moors'. In de praktijk hield dit in dat de Afrikanen uiteindelijk weer tot slaaf werden gemaakt. Over hun lot is geen verdere informatie bekend.

Van tijd tot tijd werden Afrikanen naar Nederland gesmokkeld. Soms werden ze als menselijk vracht via Nederland naar andere bestemmingen vervoerd. In latere jaren maakten zij als "levend meubilair" deel uit van de inboedel van een gezin dat verhuisde van de kolonie naar het moederland. Die bracht naast stoelen en tafels ook totslaafgemaakte Afrikanen mee.

In hetzelfde jaar 1596 kocht een andere Nederlandse kapitein, Cornelis Jansz Boer, 83 mensen op het eiland Sao Thome in de Golf van Guinee van het schip het Fortuin. Een derde van de mensen kwam tijdens de reis om en de rest werd bij aankomst in Portugal verkocht.

Meer dan zestig jaar later in 1657 arriveerden de eerste Nederlandse mensenhandelaren in het Caribisch gebied. Kapitein Outgert Walichsz van het schip Bontekoe, dat eigendom was van Henrique Mathias, had 273 Afrikanen in Afrika gekocht om ze vervolgens te verkopen in het Caribisch gebied. Ook in dit geval stierf een derde tijdens de oversteek van de Atlantische Oceaan. De rest kwam op Curaçao aan en werd overgedragen aan hun slavenmakers die deze mensen hadden besteld.

In hetzelfde jaar kocht kapitein Cornelis Coenraadsz van het schip Koning Salomon 328 mensen in Afrika voor slavenmakers in Curaçao. Zijn reis had een sterftcijfer van 13%; uiteindelijk werden 285 Afrikanen aan hun slavenmakers in het Caribisch gebied gepresenteerd.

Een jaar later werd in 1658 door de Nederlanders een Brits schip het fregat de Brazilië gekaapt. Dit schip transporteerde 1.304 Afrikanen naar Essequibo (Guyana); 1.200 Afrikanen overleefden deze reis. In hetzelfde jaar kocht kapitein Jan Doensen van het schip Zeelandia dat in handen was van de West-Indische Compagnie, 346 mensen in Afrika en bracht 300 van hen levend naar Essequibo.

Een derde reis in 1658 jaar werd uitgevoerd door kapitein Gerrit de Vlaming met het schip Ouderkerk dat in handen was van de West-Indische Compagnie. Hij kocht 140 Afrikanen in Cap Lopez in Gabon en bracht hen naar Curaçao; zeventig procent (98) overleefde de reis en werd overhandigd aan hun slavenmakers.

Een vierde zending in 1658 was bestemd voor het vasteland. Kapitein Dingman Boeket van het schip Maagd van Vlissingen' dat eigendom was van Pieter Alteras, kocht 117 mensen in New Calabar Nigeria. Zij zouden gedwongen worden om in Essequibo als totslaafgemaakte te werken; 30% van hen stierf onderweg.

Vanaf 1670 begonnen de Nederlanders op systematische basis mensen te kopen voor hun koloniën in Amerika. Het motief van de Nederlanders verschilde niet van die van de andere Europese onderdrukkers: hebzucht.

Het proces van slavernij begon met Europese slavenmakers in Amerika. Zij gaven aan Europese slavenhandelaren opdracht om Afrikanen gevangen te nemen voor de plantage-arbeid. Deze handelaren stuurden vervolgens hun schepen erop uit om mensen te kopen of te roven.